

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

УДК 339.727.22(477)

О.О. ЧОРНА, старший викладач
Академії митної служби України

О.С. ПОДЖАРОВА, студентка
Академії митної служби України

М.В. ДУДАР, студентка
Академії митної служби України

ПОЛІТИКА ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Здійснено аналіз політики імпортозаміщення та стимулювання інвестицій в Україні. Висвітлено проблеми політики імпортозаміщення та стимулювання експорту в Україні. Запропоновано етапи розвитку імпортозаміщуючих галузей та методи стимулювання експорту.

Ключові слова: імпортозаміщення, стимулювання інвестицій, експорт, конкурентоспроможність.

Вступ. Свого часу імпортозаміщення виробництва здійснювали у багатьох країнах, що розвиваються. Так, країни Латинської Америки ще у 60–70-х роках ХХ ст. пройшли стадію пошуку оптимальних шляхів реалізації стратегії імпортозаміщення через протекціоністську політику та безпосередню підтримку виробництва. Проте малорозвинуте сільське господарство і форсована індустріалізація на тлі обмеженого за місткістю внутрішнього ринку та недостатнього обсягу національного капіталу призвели до формування малоефективних неконкурентоспроможних виробничих структур, розбалансування та стагнації національних економік. Між тим країни Південно-Східної Азії демонструють позитивні приклади застосування стратегій імпортозаміщення. Вони стали основою економічного розвитку держав, які згодом отримали назву «азійських тигрів» [1, с. 29].

Постановка завдання. Останніми роками імпорт України зростає динамічніше, ніж експорт. Це потребує дослідження умов забезпечення ефективності реалізації стратегії імпортозаміщення та розробки пропозицій щодо відповідної системи стимулювання експорту, чому й присвячено цю статтю.

Виклад результатів дослідження.

Основою зростання національної економіки є насамперед розвиток промисловості, сільського господарства та сфери послуг. Ці галузі по-різному включені до системи світогосподарських відносин: вони можуть бути експортоорієнтованими, імпортозаміщуючими чи нейтральними. Національна економіка, що активізує імпортозаміщуючі виробництва, характеризується як така, що здійснює імпортозаміщуюче зростання.

Розвиток імпортозаміщуючих галузей передбачає такі етапи:

- одержання закордонних чи національних інвестицій для вкладання у розвиток підприємств, що виготовляють продукцію-замінник імпорту;
- запозичення іноземних технологій з виготовлення замінника, або використання вітчизняної технології;
- експорт імпортозамінників за межі країни [1, с. 29].

Україна на сьогодні відзначається високим рівнем імпортозалежності. Дефіцит торговельного балансу за 2010 р. досяг 9,3 млрд дол. США. Фінансово-економічна криза погіршила економічний стан країни. Знизилися такі макроекономічні показники, як реальний

ВВП – на 15,1%, інвестиції в основний капітал – на 43,7, реальний дохід населення (III кв.) – на 9,9%.

Аналіз географічної структури імпорту засвідчує, що найбільше Україна імпортує з країн СНД – 43,3% від загального обсягу імпорту (рис. 1).

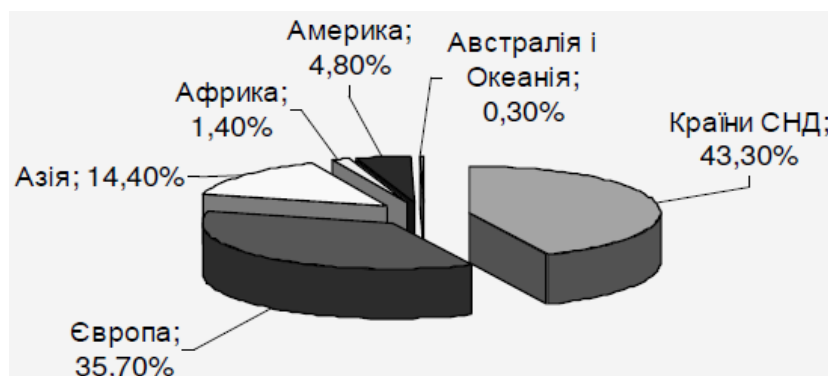

Рис. 1. Географічна структура імпорту товарів України за 2010 р.

Це, передусім, енергоносії (газ, нафта), які Україна імпортує з Росії – 35,3% від загального обсягу російського імпорту. Друге місце посідає Євросоюз – 35,7% від загального обсягу імпорту. Лідерські позиції серед країн ЄС займає Німеччина – 23,7%, далі Італія – 7,0, Франція – 6,0 та Великобританія – 4,9% від загального обсягу імпорту ЄС. У товарній структурі імпорту з Євросоюзу переважає високотехнологічна продукція (60–70%) [2].

Потреба в імпортозаміщенні окремих груп товарів пов'язана також із тим, що в часи економічної нестабільності, коли товари, які до цього широко імпортувалися в країну, перестають надходити на національний ринок через подорожчання, викликане зміною курсу національної валюти, зростанням імпортного мита тощо. У такі періоди проблема заміщення імпортних товарів дешевшими вітчизняними стає не просто актуальною, а нагальною, особливо якщо це стосується товарів першої необхідності.

Варто врахувати, що особливістю економіки України є поєднання високого рівня її відкритості з низькою конкурентоспроможністю більшості галузей, а це формує ризики забезпечення еконо-

мічного зростання на перспективу. Розраховані нами показники зовнішньоторговельної відкритості України свідчать про маргінальну відкритість національної економіки. Так, експортна квота у 2010 р. становила 46,8%, а імпортна – 54,3%. Крім того, нерозвинутість внут-

рішнього ринку, несприятливий підприємницький та інвестиційний клімат призводять до втрати позитивного стимулюючого потенціалу попиту [3, с. 25].

За переважною більшістю товарних груп у 2010 р. спостерігалось зростання імпорту. Імпорт в Україну механічного обладнання зменшився до 13,8%. Розвитку імпортозаміщення потребує й хімічна галузь. Частка імпорту продукції хімічної промисловості у 2010 р. становила близько 12% від загального обсягу імпорту.

Галузі з виробництва одягу і взуття, продукцію яких Україна традиційно імпортувала, сьогодні розвиваються, використовуючи толінгові схеми. Коли толінговий механізм буде вичерпано, виготовлятимуть національну продукцію як альтернативу імпортній [3, с. 25].

Аналіз динаміки товарної структури імпорту свідчить про зростання імпорту в Україні за багатьма товарними групами (табл. 1) [2].

Доцільно звернути увагу на зростання імпорту продукції тваринництва і рослинництва, а також продуктів харчування. Це може загрожувати продовольчій безпеці України з її величезним земельним потенціалом. У перехідний період членства України в СОТ держава

Динаміка структури імпорту за основними товарними групами у 2007–2010 рр.

Товарна група	Імпорт (питома вага в загальному обсязі, %)			
	Рік			
	2007	2008	2009	2010
I. Продукція тваринництва	1,4	1,3	2,0	2,8
II. Продукція рослинництва	1,5	1,4	1,7	2,8
IV. Готові харчові продукти	3,7	3,4	3,1	4,5
V. Мінеральні продукти	30,0	28,5	29,7	34,5
VI. Хімічна продукція	8,6	8,8	8,1	11,7
VII. Полімерні матеріали	5,6	5,6	5,2	5,9
XI. Текстиль	3,0	2,5	2,5	3,1
XV. Недорогоцінні метали	7,4	7,8	7,5	5,9
XVI. Машини, механізми та устаткування	17,5	17,4	15,6	13,8
XVII. Транспортні засоби	11,4	13,5	14,1	4,8
XVIII. Прилади і апарати	1,5	1,7	1,4	1,5

має підтримувати сільське господарство (дотації, пільги, кредитування), як це практикується в багатьох європейських країнах [4, с. 9].

У розвитку імпортозаміщення в Україні особливого значення набуває реалізація ефективної промислової політики. Імпортозаміщення у промисловості потребує інноваційного розвитку економіки України. Для цього необхідне, перш за все, належне фінансування науки і науково-технічних розробок. Проте частка загальних асигнувань на наукову діяльність у ВВП України незначна і становить лише 0,44%. Інноваційному розвитку України має сприяти держава, створивши для цього цілісну систему стимулювання [4, с. 9].

Потребує вдосконалення й законодавча база, спрямована на стимулювання імпортозаміщуючого виробництва. Зокрема, до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» необхідно внести такі зміни й доповнення:

- законодавчо визначити категорії «імпортозаміщуючі галузі»;
- стимулювати зниження податків у виробництвах, що забезпечують імпортозаміщення;
- забезпечити пільговий режим експорту продукції галузей, які здійснюють виробництво імпортозамінників.

Дослідивши політику імпортозаміщення в Україні, перейдемо до стимулювання інвестицій.

У сучасних умовах важливу роль для будь-якої країни відіграє політика стимулювання експорту інвестицій. Насамперед це впливає на стан розвитку країни і на добробут її населення. Україна має вигідне географічне положення, але, незважаючи на це, в Україні існує ряд проблем, пов'язаних із сучасною експортною діяльністю, насамперед: в структурі експорту переважають сировинні ресурси, значні диспропорції в системі поставок та інші проблеми. Причин такого стану багато, і основна з них – відсутність відповідної системи стимулювання експорту.

Стимулювання експорту – це сукупність інструментів та заходів переважно державного характеру, які внутрішньо спонукають до збільшення збуту вітчизняних товарів і послуг на іноземних ринках з метою підвищення життєвого рівня населення всередині країни [5, с. 137].

В Україні перші спроби запровадження системи стимулювання експорту шляхом кредитування з'явилися ще у 1992 р., коли було створено Державний експортно-імпортний банк України. Спочатку на цей банк покладалися функції, аналогічні функціям західних банків, які спеціалізуються на фінансуванні зовнішньої торгівлі, включаючи кредитування експортерів. Однак на практиці функції банку стали більш широкими, притаманними, ско-

ріше, універсальному банку. Усвідомлюючи важливість фінансування експорту, з 1995 р. банк розгорнув відповідний проект, і в 1997 р. отримав від Міжнародного банку реконструкції і розвитку (МБРР) кредитний ліміт, гарантований урядом України і призначений для розвитку цього проекту. Загальний обсяг кредитного ліміту складав 60 млн дол. США і 15 млн тодішніх німецьких марок з зобов'язанням виплатити його до 15 жовтня 2015 р. [6, с. 149].

Українським експортерам кредит надається в доларах США або євро. Фінансування здійснюється шляхом: короткострокового кредитування (на строк до 18 місяців) поповнення оборотних коштів; довгострокового кредитування (на строк до 5 років) інвестиційних проектів. Відсотки за користування кредитом сплачуються у валюті кредиту щомісяця, починаючи з дати отримання кредиту. Відсоткова ставка за користування кредитом для здійснення проекту розвитку експорту орієнтовно становить 15–20% річних. Відсоткова ставка залежить від:

- поточного фінансового стану підприємства;
- ризиків здійснення проекту;
- ходу здійснення проекту;
- ринкової кон'юнктури [7, с. 16].

Крім Державного експортно-імпортного банку, кредитування експортних операцій проводять і деякі комерційні банки. Воно здійснюється на рівних умовах з іншими виробниками, що не сприяє збільшенню обсягів експорту.

Для посилення стимулюючої ролі кредитування експорту в Україні доцільно визначити пріоритети стимулювання, обґрунтувати вибір організації, яка б займалася кредитуванням експорту, знайти фінансові джерела та визначити види кредитів для експортерів.

Розглянемо інші методи стимулювання експорту.

Пряме фінансування експорту. Здійснюється у вигляді доплат фірмам і компаніям дотацій із бюджету для зниження різниці між собівартістю продукції й експортними цінами для одержання прибутків. Найбільше (до 30% коштів)

виділяє держава для проведення наукових, дослідних, конструкторських робіт з метою дослідження і введення нових товарів в експортне виробництво. Державне фінансування спрямоване на підтримку не тільки великих компаній у країнах з ринковою економікою, але також середніх і малих фірм, здатних у короткі терміни модернізувати і перебудувати експортне виробництво відповідно до вимог світового ринку.

Побічне фінансування експортерів. Виконується через мережу приватних банків, яким держава видає спеціальні дотації на зменшення кредитних ставок експортерам. Побічним фінансуванням слід вважати повернення експортерам мита, сплаченого при ввезенні сировини, а також передачу експортерам урядових, у тому числі й військових, замовлень за стабільними і, як правило, високими цінами [8, с. 14].

Зниження податків з експортерів. Найбільш розповсюджене пряме зниження податків з фірм, компаній залежно від частки експорту в їхньому виробництві. Часто застосовується дозвіл фірмам-експортерам здійснювати відрахування в резервні фонди розвитку експортного виробництва з неоподаткованої частки прибутку.

Кредитування експортера. Кредитування може бути внутрішнім і зовнішнім. Внутрішнє кредитування здійснюється через державні банки наданням кредитів середньострокових (до 5 років) і довгострокових (до 20–30 років) на розвиток експортного виробництва в національній і вільно конвертованій валюті. При цьому надання кредитів здійснюється на сприятливих умовах за стабільними ставками. Зовнішнє кредитування спрямоване на виділення кредитів імпортерам у формі фінансових і товарних кредитів постачальникам експортної продукції. Держава виконує субсидування з бюджету як фірмових, так і банківських кредитів, які є цільовими, і, отже, мають бути використані для закупівлі товару у фірми або країни-кредитора [8, с. 15].

Страховання експорту. Воно має два напрями – внутрішнє і зовнішнє.

Внутрішнє страхування здійснюється державами, які допомагають за рахунок бюджетних коштів перекидати частину ризиків при великому капіталовкладенні в експортне виробництво. При зовнішньому страхуванні держава бере на себе частину політичних і комерційних ризиків з експорту. До політичних ризиків належать війни, урядові перевороти, різкі зміни політичного становища, страйки. До комерційних ризиків належать коливання валютних курсів, банкрутства, зміни у митній і податковій системах. Завдяки страхуванню експортер відшкодовує майже всі втрати від ризиків. Страхування експортних операцій у країнах з ринковою економікою здійснюють державні організації, а також фірми і корпорації, що одержують дотації з бюджету. Страхові державні організації, як правило, забезпечують 80–90% суми угоди за ставками значно більш низькими, ніж приватні страхові фірми. Вони складають в США 1–2% суми контракту, в Японії – 0,3% [8, с. 15].

IV. Висновки. Таким чином, розвиток імпортозаміщення в Україні створить умови для переходу до сталого економічного зростання, забезпечить просування економіки до високих показників конкурентоспроможності.

Підсумовуючи, слід відзначити, що кредитуванню експорту в Україні притаманні такі недоліки:

- перш за все, воно здійснюється за рахунок не державних коштів, а приватних установ та кредитних ліній міжнародних фінансових організацій, внаслідок чого умови кредитування стають менш привабливими;

- відсутній механізм кредитування іноземних покупців українських товарів;

- кредитування експортерів комерційними банками здійснюється на рівних умовах з іншими виробниками.

Отже, кредитування є важливим інструментом стимулювання експорту. Та,

Проведен анализ политики импортозамещения и стимулирования инвестиций в Украине. Отражены проблемы политики импортозамещения и стимулирования экспорта в Украине. Предложены этапы развития импортозамещающих отраслей и методы стимулирования экспорта.

Ключевые слова: импортозамещение, стимулирование инвестиций, экспорт, конкурентоспособность.

на жаль, зараз в Україні воно використовується обмежено і неефективно, що й обумовило необхідність розробки вдосконаленого механізму стимулювання експорту з використанням кредитування. Завдяки реалізації цих пропозицій можна очікувати суттєвого зростання обсягу українського експорту та покращання його структури.

Список використаної літератури

1. Лев Парцхаладзе // «Дзеркало тижня». – № 29. – 24.07.2010. – С. 29–35.

2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Яремко Л. Імпорт та його вплив на макроекономічні процеси / Л. Яремко // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 25.

4. Ткаченко В. Деякі положення сутності та змісту економічної безпеки держави / В. Ткаченко // Економіст. – № 9. – 2008. – С. 9–10.

5. Абрамов С.І. Інвестування / С.І. Абрамов. – М.: ИНФРА-М, 2009. – С. 136–138.

6. Кравченко М.І. Деякі аспекти фінансування зовнішньоекономічної діяльності / М.І. Кравченко // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: Регіональний аспект. – Донецьк, 2002. – С. 149–151.

7. Шнипко О.С. Експортно-імпортна-політика в умовах глобалізації / О.С. Шнипко // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 16–17.

8. Остапенко Т. Вплив експортно-орієнтованих та імпортозаміщуючих галузей на зростання економіки України / Т. Остапенко // Економіка, фінанси, право. – 2009. – № 10. – С. 14–15.

The analysis of policy of import's replacement and stimulations of investments in Ukraine is carried out. Policy problems of import's replacement and export stimulations in Ukraine are reflected. Development stages of import's replacement branches and methods of stimulation of export are offered.

Key words: of import's replacement, stimulation of investments, export, competitiveness.

Надійшло до редакції 15.09.2011